

Տիւնայոց Եւ Սարաւոյ

ՈՐԱԳԻՐ

Դաշնայնական Դաւաճանքի և Զինուորական.

ԵՐԿՐՈՐԴ՝ ՏԵՐԻՒՆ 58 :

ԳՐԱԳՈՒՆԵՐ

ՈՒՐԵՐԹ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1841

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

26 Հոկտեմբեր :

Նորին Վեհափառութիւնը ուղեւոր որ նախկին Սատրապ խնամեց փաշային աքսորը վերջը լայ, ամսուս 22 ին յատուկ հրովարտական հրամայեց որ Կոստանդնուպոլս դառնայ ու բնակի իրեն ամարանոցը Վիքիէնի : Նոյն գիշերը սուրհանգակ մը խրկուեցաւ թիւքիստաղ, որ այս աւետարտող լուսաւորական շրջանաւ Վանդէ Վալիօղլու կոչւած, կառավարութեան կողմէն թիւքիստաղ խրկուեցին որ բերէ հոս այս զահեղեց պաշտօնատարը (ամանեան Տէրութեան : Բայց քանի մը ատենէ ՚ի վեր Սարաւոյի մէջ օգը շատ գէշ ըլլալով՝ չէ կրցեր շրջանաւ ցամաքին մօտիկ նալ . այս է պատճառը խնամեց փաշային ուշաւորուն, որու անհամբերութեամբ կը սպասեն մայրաքաղաքի մէջ :

Նորին Վեհափառութեան ցրցուցած խնամքը իր նախկին Սատրապին վրայ, մեծ ուրախութիւն տրւաւ բոլոր հասարակութեանը, որովհետեւ ամեն մարդ գիտէ որ աս հաւատարիմ պաշտօնատարը շատ մեծամեծ ծառայութիւններ բրած է Տէրութեանը զանազան առիթներու մէջ :

— Ծովային գործոց համար հաստատուած ժողովը (շուրան) բոլորովին խափանեցին, ու անդամներն ալ ուրիշ պաշտօններու վրայ զբերին : Հասարակ

կորէն անանկ կը զուրցըլի որ իրաւայի պատճառներէ ստիպուած աս ժողովը վերցուցին :

— Քանի մը ատենէ ՚ի վեր մայրաքաղաքի գորքերուն մէջ մեծ շարժմանք մը կայ . անգաղար զօրք կուգան Միտայի կողմէն, որ հոս գտնուող գունդերուն թիւը լրացնելէն ետեւ՝ աւելորդ անմիջապէս ներքի գաւառները կը խրկեն, բերդերուն պահպանութիւն ընելու համար :

— Վաղդիական կառավարութեան շրջանաւ Վէլոս կոչւած, որն որ (Կ)ուլոնէն խրկուած է Վաղդիայի գեղատնի տանելու համար, քանի մը օր է որ ամբարը պակասած ըլլալով՝ Չանազաղլէի կողմը կեցած է :

— Բիթլիմ փաշան արտաքին գործոց պաշտօնատարը, յաճախ տեսութիւն կընէ գետապաններուն հետ, մանաւանդ այս օրերս . անցած չորեքշաբթի օրն ալ մեծ հացկերայթ մը բրաւ անոնց :

— Սուսա Սաֆիլէթի փաշան՝ եկամուտներու պաշտօնատարը, մալիյէ նաղարին, կատարեալ առողջացած ըլլալով՝ անցած ուրբաթ օր Վիլայի միլիթը դնայ :

ԿԱՌԵՍՏԱՆ

Պէրուլ, 16 Հոկտեմբեր : Լիբանան լեւը շատ գէշ վիճակի մէջ է հիմայ, ուր տեղ միշտ ձախորդ գիպածներ կը պատահին : Տիւրքներուն և քրիստոնեաներուն կռիւը սաստիկ տաքնալով կերպ կերպ խռովութիւններ ծագեցան գաւառին

քան յօժարութիւն տրւած էր ու մէկ արտառոց բարձրութիւն մը կը դարձար :

Լօթը տարեկան որ եղաւ միշտ ձի կը հիծենք . և որչափ կատարած ձիեր ըլլային, անանկ աղէկ կը կառավարէր զանոնք, որ երբեք չէին կրնար զինքը վար ձգել : Ես ասանկով քիչ ժամանակի մէջ աղէկ ձի հիծնալ սորվեցաւ . ու տասներկու տարւան՝ տեսնալով որ մօլի (սուլլու) ձիերը վարժեալ զբաղած է, որ Վէնիթութիւն ամեն կողմերէն կը բերէին իրեն վարժեալ համար, իր արհեստը բրաւ այս գործը և ինքի գլխուն կապեր :

Բայց դիւցաղուն պատանին Իսահակ, թէպէտ շատ ուրախ էր կատարել ձիերը վարժելու, այսու ամենայնիւ իր աշխոյժ երեւակայութիւնը ալ աւելի ընդարձակ ասպարէզ մը կը փնտռէր, իր քաջարարութիւնը փայլեցընելու համար : Լօթը լիցեալ բարեպաշտ կին մը ըլլալով իր մայրը, աղէկ կը ըմբռնէր զինքը աստուածապաշտութեան մէջ, ուստի մէկ օր մը՝ երբոր (Ն)անդոց գրքին առջի գլուխը կը կարդար ինքնիրեն, շատ զարմացաւ աս խօսքերուն վրայ :

մէջ : Տիւրքներէն վեց հարիւր հոգի իրենց թըշնամներուն ետեւէն ինկած ամէն տեղ կը պատերազմէ և կը հալածեն զանոնք : Սքուէֆաղ դեղը գացին զարկին, որ Պէրուլէն երկու ժամ հեռու է, և շատ տուններ այրեցին . նոյն օրը մինչև իրիկուն ու գիշերվան մէկ մասը հրացաններու ձայն լսելու հոս տեղ : Տիւրքները Սքուէֆաղէն ելլալով Վէնիթէրէն գացին, ու հոն տեղ ալ շատ կերպ անկարգութիւններ ըրին . յետոյ երկու բաժնրկեցան, մէկ խումբը Պալմայի բարձր տեղ և անքը գնաց, և մէկալը Հատէտի կողմը, անցած ճամբաներուն վրայ հանդիպած տունները այրելով : Վրիստոնեաները ևս մեծ վստահութեամբ կը պաշտպանեն ինքրդներին . և մինչև հիմայ երկու կողմէն ալ շատ մարդիկ ջարդովեցան : Վերջապէս Վիքի Սէյիմը, Պէյհանի վիճակին մարդոցը օգնութեամբ հասաւ և Տիւրքներուն ետեւէն իյնալով փախցուց Միտայի նոսրէն, ուր տեղ հիմայ ինքը կը կենայ իր մարդիկներուն հետ :

Տէյր-Վիքի-Սէյիմի մէջ ալ ասանկ անկարգութիւններ ծագեցան : Սօղ անուն հաղարապետը շուտ մը համեմատ ամէն կերպով ջանաց աս երկու կողմէն կռիւը հանդարտեցընելու . իր ներկայութիւնը մեծ օգնութիւն եղաւ Պէյհի իշխանին՝ որ պատերազմելու պարտաւորած ըլլալով անշուշտ պիտի մեռնէր Տիւրքներուն ձեռքէն : Վիքի մը աւտեն ամբաստանութիւն եղաւ աս յարգելի հաղարապետին համար թէ Տիւրքներուն պաշտպանութիւն կընէ . բայց իր ջանքը՝ որ ՚ի դուրժ զրաւ բոլոր աս

ԲԱՆԱԽԻՆԿԱՆԵՐ

Վան Լիպըրկ :

Իսահակ Վան Լիպըրկ ծնաւ ՚ի Վէնիթութի (Մերիկա), յամի Տեառն 1811 : Իր մանկութեան ատենը ամենեւին բանի տեղ չէր գընար իր փորը հասակին զօսանքները, այլ միշտ մանր միջատներ կը բռնէր, ինչպէս պիծակներ, գէշ խածնող ծանծեր, բզեզներ ու լուեր, ու անոնց հետ խաղալով ատենը կանցունէր : Երբոր մեծցաւ, սկսեց փորելի կենդանիներուն կրթութեանը պարագիւլ, ու իր իշխանութեանը տակը ունէր մանր և մեծ միները մօտիկ տներուն . շատ անգամ կերթար ու ցորենի շոնարանի մը մէջ կը նստէր, որուն բոլորտիքը կը լեցէին խկոյն մկները ու մողեսները (քերդէնքէլ), որոնց կը բաժնէր իր ուտելիքները, ու կը նմանէր իշխանի մը իր պաշտօնաներուն մէջ : Սպայը տեսնալով իր որդւոյն զնաքը, ինչ ընելը չիտէր, ու կաշխատէր միշտ գորս հանել իր որդին անասնական ընկերութենէ, որուն այն

“Ու օրհնեց Մատուած զմարդը և զկիներ ու կրտս անոնց, աճեցէք և բազմացէք, ու լեցուցէք երկիրը, ու իշխեցէք ծովու ձկներուն ու երկնից թռչուններուն, որոնք երկրի վրայ կը պտըտին” :

Վան Լիպըրկ քիչ մը մտածեց այս խօսքերուն վրայ ու ըսաւ ինքնիրեն . եթէ չմարդս պարտի տիրել ամեն կենդանիներուն վրայ, ինչո՞ւ համար մէկ վագր (խափլան) մը որ տեսնայ կը փախչի արգիօք . ինչո՞ւ համար կը թողու որ մէկ առիւծ մը փառատէ զինքը : Կատարել գազանները ահեղ չե՞ն, բայց մենք շատ վախկոտ ենք . պէտքը չէ մեզի որ վախնանք անոնցմէ . անոնք պարտին դողալ մեր առջին . թէպէտ քորեղ ու անգութ են աւնոնք, բայց վախկոտ ու տկար են . բաւական էր մեզի որ անոնց երեսն ՚ի վար նայէինք համարձակ, զգացունելու համար անոնց՝ մարդկային կամայը և մօքին գերադանցութիւնը, հնազանդ տեսնալու զանոնք իրենց բնական տիրոջը :

Եւս խորհրդածութիւնը ընելէն ետքը Վան Լիպըրկ, տեսականէն գործնականին անցաւ . ու պարապ մնացած

գործին մէջ, շուտով յայտնի ըրաւ իրեն դէմ չա-
րախօսութիւն ընդդէմըն ստուգութիւնը :

Ղենեկէն 40 Տիւրգիի չափ Նաեֆ գեղը գացին
շէխ Ապտիլազիզը նուաճելու համար, (որովհետեւ
սա շէխը խաբարէր փաշային ատենը երստէն հրա-
ցան առած ըլլալով Տիւրգիներէն, ետ չէր գար
ձուցեր) . բայց շէխը գեղին մէջ չի պտնալով սկսան
փնտրուել և մինչև Քասիէյի մենաստանը գացին .
ուր տեղ գտան շէխը և վրան հրացան պարպելով
ձեռքերը վիրաւորեցին :

Քանի մը օրէն ետև թարշէհա գեղէն երկու
հարիւր տաճիկ, գիշերօք Պասսայի վիճակը կոխե-
լով քրիստոնէականներուն վրայ յարձակեցան . մէկ
շէխ մը սպաննեցին . կնիկներուն անդամահեայ
զարդերը կողոպտեցին . և անոնց խաշինքը յափըշ-
տակեցին տարին :

Նմանապէս Տիւրգիները շատ ճամբորդներ բռ-
նեցին Վամասկոսի ճամբուն վրայ, որոնց մէջն էր
նաև Սայտայի Մանրիգայուց հիւպատոսի փոխա-
նորդին ծառան որն որ հետը յիսուն հազար զու-
ռուշ ունէր : Տիւրգիները խելոյն դրամը յափըշտա-
կեցին . բայց երբոր լսեցին որ տաճիկ դրամ է,
որովհետև յիշեալ ծառան ալ տաճիկ եմ ըստ,
անմիջապէս դրամը ետ տրին : Թէպէտ սա բա-
ները և լեռանը վրայ պատահած անկարգութիւն-
ները քաղաքական կռիւի համար պատճառած չեն,
այսու ամենայնիւ պէտք է մէկ զօրաւոր միջոց մը
բանեցնել երկպառակութիւնը և թշնամութիւնը
զաղրեցնելու համար, որ հիմըկուհիմայ կը տիրեն
Տիւրգիներուն և Վրիստոնեաներուն մէջ . և թէ որ
շուտով առջևը չառնովը գուցէ էվելի գէշ դիպ-
ւածներ առաջ պիտի գան :

— Ն . Վհախառութիւն Մեղրիայի թագուհին
ընծայ ըրաւ Նորին Ստեմութիւն Սէլիմ փաշայի
մէկ պատուական սուր մը, որուն վրայ ստանկ գրը-
ւած է : « Մեղրիայի թագուհին ընծայ ըրած է Ն .
« Ստեմութեան Սէլիմ փաշային, որովհետև զոր
« ծակից եղաւ դաշնակից տերութեանց նաւահան
« դէսին հետ, Վտրեստանի վերջին անցքերուն ա-
« տենը » (սմանեան տերութեանը օգտին համար :

Ժամանակը՝ Վրէնթութիւն անտառներուն մէջ հոն հոս
կը պտըտէր ու կը պարապէր որ ընտելացունէ գայլերը,
աղաւանները, բորենիները (զըրթան) վայրի խոզերը
և ցուլերը : Վշ միայն ընտելացոյց բազմութիւն անասուն-
ներ, Վայլ և սքանչելի իշխանութիւն մը ունեցաւ անոնց
վրայ, ու գիտես թէ անտառներու մէջ քաղաքականու-
թեան օրէնսգիր եղաւ :

Երբոր մերձակայ անտառին անասուններէն մէկը՝ ճա-
գար (ատաթափանը), խոյ կամ թէ հաւ մը յափըշտա-
կելու ըլլար, ապարակի տերիւր առ Վ սն Մ. Վրէլի կու-
գային և կը խնդրէին որ պատժէ կամ ձեռք տայ զյան-
ցաւորը : Մ. Վրէլը կը ստուգէ նոյն երկրի ընտելեցնելուն
միտքերն վկայութիւնը . կը հաստատեն ևս թէ շատ ան-
գամ գողութիւն ընող անասունը կը գտնար Վ սն Մ. Վ-
րէլի, ու կը բերէր իրենց տիրոջ՝ սագեր ու ոչխարներ
որոնք կ'օրհնէին ինչ : Մ. Վրէլը արտառուց մարդը՝ չորս ոտքով
գողերուն պահապանն էր :

Վ սն Մ. Վրէլի կը նուաճէր զանասունները, բայց չէր
սպաննէր զանոնք . վէնքի տեղ մէկ երկրթէ գաւաղան մը

ԳԼԳՂԻՆ

Փարէզ, 6 հոկտեմբեր : Գաղղիացուց թագա-
ւորին տղան վրայ հրացան պարպող չարագործին
դատաստանը դեռ չը լրմնցաւ . շատ զգուշաւոր
քննութիւններ կ'ընեն միշտ սա բանին վրայով . ու
անանկ կ'երևնայ թէ յիշեալ չարագործը քանի մը
կարեւոր տեղեկութիւններ տրւած է կառավարու-
թեանը, որովհետև շատ մարդ վերցուցին բանտը
զըրին մօտ օրերս, որոնց համար կըսէ թէ մասնա-
կից են այս չարութեանը : Սինչև հիմայ բանտը
զըրւածներէն միայն տասնըմէկ հոգիի աղատութիւն
չնորհեցին :

Տերութեան պաշտօնատարները կը խորհին որ
մէկ ընդհանուր կանոն մը հաստատեն, երկրիս ամ-
մէն կողմը երկրթէ ճամբաներ շինել տալու, որպէս
զի տերութեան թուր երևելի քաղաքները շուտով
հաղորդակցութիւն ունենան մէկմէկու հետ : Կը
ստուգեն թէ այս երևելի գործոյն համար հարկա-
ւորելի դաժ ծախքը՝ 3-400 հարիւր միլիոն ֆրանքի
պիտի հասնի :

Մասնկ մեծ առաջարկութիւն մը թէպէտև շատ
մեծ բան մը չէ, Գաղղիայի պէս ընդարձակ երկրի
մը համար ֆարդօք փոշը ելլէ պիտի խորհրդա-
րաններուն մէջ . կը համարձակինք ըսել թէ՛ այդ :

ԻՌԱՆԻ

Տերութեան Հռոմայու :

Հռոմայու սրբազան հայրապետը Վրիգոր ժգ,
որ բիշ առնէ՝ ի վեր ճամբորդութիւն կ'ընէր իր
վիճակին մէջ, բոլոր ուխտառիկները այցելու-
թիւն ընելով, անցած սեպտեմբեր ամսու 25 ին
Հռոմ գարձաւ : Նոյն օրը շատ գէշ էր օդը, ու
մինչև կէս օրը երկու ժամ անցած սաստիկ անձրև
կուգար . այդ պատճառով՝ Վրիգոր Սրբապետութիւնը
ընդունելու համար պատրաստուած հանդէսները ետ
մնացին : Մ. Վրէլը ամենայնիւ անթիւ ժողովուրդ լեց-
ւած էր՝ Վ. օրսո ըսւած երկայնաձիգ փողոցը, ու
մեծ հրապարակին մէջ՝ Հրապարակ ժողովուրդան
անուանեալ :

Երբոր Սրբապետը բողաքը հասաւ, թէպէտ և

ունէր, որով կը զարնէր անոնց կոնակի կողմը եղած այն
ոսկորին որ օղնաշար կըսէ, ու ամենէն չէր խոցոտեր
զանոնք . նաև կարեւոր չէր կարծէր որ սուրբ Վրիգոր
խոստացած իշխանութեանը հասնելու, զրկէ զանոնք
իրենց աղատութենէն, բայց կը լրտեսէր անոնց ընթացքը
ու յանկաւճ վրանին կը հասնէր որջերուն մէջ, կը բռնէր
կընտանեցւորներ իր ընտելութեանը մէջ :

Մասնկ մէկ պարապայ մը հանդիպեցաւ Վ սն Մ. Վ-
րէլին, որ էվելի գթութիւն ցուցունելով անասնոյ վը-
րայ քան թէ մարդու, ստիպվեցաւ իր հայրենիքէն հե-
ռանալու : Վ սնի մը փեթակներ թաղըւած էին, ու
զանազան նշաններ յայտնի կ'ընէին որ յանցաւորը եր-
կոտանի չէր : Վ սն Մ. Վրէլի քննելով հասկըցաւ քա-
նը չորս ժամու մէջ, որ այս գողութիւնը ընողը իր մէկ
ճանցած արջն էր, իր ամենէն աղէկ աշակերտներէն
մէկը, որու վրայ մասնաւոր խնամք ունէր . փեթակին տիրո-
ջը ուզեց իմացնել այս սիրելի արջին առանձին տեղը,
բայց դաշն գրաւ որ չափաւոր պատիժ տրուի անոր
վեց անգամ փսցտի հարուածով : Փեթակին տէրը իր

անձրևը դադրած էր, բայց ամենէն չուզեց որ
փոթեմբ օրը կողած կամուրջն քով իր կառքը փո-
խէ, որպէս զի չուլայ որ ժողովուրդը վերստին
անձրևի բռնուելու պատճառ ըլլայ, այլ ուղղակի
հայրապետական պալատը գնաց :

Բոլոր դեսպանները՝ Ն . Սրբապետութեանը զի-
մաւորելու գացած էին մինչև փոթեմբ օր . նոյն ի-
րիկունն ալ ընդհանուր ճրագալոյց եղաւ մայրա-
քաղաքին մէջ :

Մեքօնայի հրեաները տասը հազար հռոմէական
սկուտ տալով՝ այսինքն 50,500 ֆրանք, օգնութիւն
ըրին նոյն քաղաքի եղած ծախքերուն Հռոմայի
հայրապետին գալուն պատճառով . ու իրենց հը-
պատակութեանը նշան՝ Ն . Սրբապետութեանը ընծայ
տրին արծաթապատ Մատուածաշունչ մը մագա-
լաթի վրայ տրւած, ու վրայի ճարմանդները
(գօլիճա) անդամանդներով զարդարւած :

(Որոգր. Հռոմայ.)

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Հռոմաստանի անուտորին վրայ :

(Հարունակութիւն և վերջ :)

Հռոմաստան մտած ապրանքները գլխաւորապէս
ստանք են . բամբակ, շաքար, խազվէ, մորթ, կա-
շի, երկաթ, վանակ (պիլօր), ծխախոտ և քը-
թախտ : Իսկ զուրա կ'ըլլայ բուրդ, մետաքս, չա-
միչ և ցորեն :

1836 ին Վագրաս մտած ապրանքը կը համարէր
2,800,000 ֆրանքի : Մ. գումարին կէսը բողաք-
եալ է երկրի բերքէն և Մեղրիայի ձեռագործնե-
րէն, որոնց գինը և տեսակը վար ըլլալուն 1829 էն
սկսեալ՝ միշտ յարգ ունին . ու երևելի վաճառակա-
նաց ճամբորդութիւն ընող պաշտօնեաները՝ անդա-
գար երթեկութիւն ընելով բոլոր երկրին մէջ
ժուռ կուգան ամեն տեսակ վաճառքի օրինակներով,
ամմին մէկ քաղաքին հաճելի վաճառքը իմանալու
համար :

Սիրայ մտած ապրանքը, 1834 էն հասաւ 11,463,
400 ֆրանքի . և 1835 ին՝ 10,595,500 ֆրանք :

1834 ին Սիրայէն դուրս ելաւ 5,085,000 ֆրանքի

Հետը իրեք հոգի առաւ հրացաններով զինած, մե-
ցուց զարջը ու անոր թաթերը կտրեց որոնք դեռ մեղրո-
ւէին, և այս յաղթութեան նշաններով իր տնից գար-
ձաւ : Բայց ճամբուն վրայ Վ սն Մ. Վրէլին պատու-
հեցան, որ իրենց ըրած խոստումները չի կատարելուն
սաստիկ երեսնին զարկաւ . կոխը մեծցաւ, ու սկսան
ամմնը մէկէն Վ սն Մ. Վրէլին վրայ յարձակել որ-
ղէկ ծեծ մը քաշեն . բայց նա քաջութեամբ պաշտպա-
նելով զնոքը, բռնեց գետինը զարկաւ զփեթակին տե-
րը ու մէկը ևս անոր մարդոցմէն, անանկ սաստիկ-
ութեամբ որ կիսամեռ մնացին հոն : Ուստի վախճալով
թէ գուցէ անհնարին կըլլայ անոնց առողջութիւնը
սկսաւ փախչել . վաղեց գէպի ծովկերբը, և առջի
գտած նաւուն մէջ մտաւ :

Մ. Վրէլը Պոմպա կերթար, ու Վրէլս Վարկուտոյ
նաւահանգիստը հասնելուն պէս խորիսխ նետեց : Վ սն
Մ. Վրէլի ցամաքը ելաւ, ու շատ զարմացուց նաւա-
տիները երբոր տեսան որ ետ դարձած ատենը իրիկ-
վան դէմ, մէկ արջ մը առջին ձգէր կը բերէր, որն

ապրանք , և 1835 ին՝ 4,700,700 :

Գաղղ իայէն Սիրայ կը խրկուի խաչվէ , շաքար , չուխայ , մետաքսեղէն , բամպակեղէն , խեցեղէն , երկաթէ շինւած բաներ և կաշի :

Անգղիայէն եկած ապրանքը՝ որ Սիրայի առաջին կարգի վաճառքը կը սեպուի , գլխաւորապէս վարչնոց մետաքսեղէններ են . վասն զի քաղաքին աղքատութեանը պատճառով՝ աս տեսակ մետաքսեղէն շատ կը բըշտի :

Տաճկաստանէն շատ տեսակ ապրանք կերթայ Հոնաստան . կոստանդնուպօլիսէն՝ կը խրկուի ցորեն , աղած ձուկ ևն . իգմիրէն՝ ձէթ . Սոյունի փայտ . Չէշմէյէն՝ արջառններ . իգմիրէն , Բիւսէն և Սամոնէն չոր պտուղ . Սելանիքէն ծխախոտ և Կիզոսիայէն ածուխ . բոլոր աս բերքերուն տեղը Սիրայ կը հատուցանէ ան ձեռագործները և պաշտները՝ որոնք օտար տեղերէն գալով հոն տեղ կը պահուին , որոնց գումարը կը հաշի տարին 4 միլիոն Ֆրանք :

Սիրայ մտած վաճառքին արժէքը՝ ընդհանրապէս դուրս ելածին կէսը կանցնի , որն որ Բաղրասէն դուրս ելած ու ներս մտած վաճառքներուն չափ կըլլայ :

Աս ապրքերութիւնը առաջ կուգայ Սիրայի գետին ամուրլութենէն , որ Չիքլատեան անախուղ կղզիներուն մէկը ըլլալով բաւական բերք չունի , որ օտար տեղանքներէն եկած ապրանքներուն փոխարէնը հատուցանէ . անոր համար Սիրայ գետ առնելու վաճառքներուն փոխանակ զբաւ կը վճարուի :

Սիրայ համաքանոցի նաւահանգիստ մըն է , և հիմայ բարեկաջող վիճակի մէջ է Տաճկաստանի և Լաւրոպայի նաւահանգիստները երթեկուծութիւն ընող նաւերուն ձառնուն վրայ ըլլալուն պատճառով : Պատահաբար ժամանակը Գաղղ իայի և Լաւրոպայի ուրիշ տեղութեանց պաշտպանութեամբ , աս կղզին ապստամբարան եղաւ Բըշկալեզադոսի ուրիշ կղզիներուն : Խաղաղութիւն ըլլալէն ետեւ շատ ժամանակ միայն աս եղաւ Հոնաստանի վաճառք պահելու համաքանոցը : Բիւսի բնակիչները իրենց հայրենիքէն դատուելով Սիրայ եկան , ու վաճառատուներ հաստատուցին խուովութիւնէն ազա-

տած իրենց զբաղմունքներով , և կղզիին մէջ ասոնք պիտո գործունեայ օտարականներ կը համարուին . որոնք շատ տարածեալ գործառնութիւն ունին իրենց հայրենակիցներուն հետ . և չէ թէ միայն Հոնաստանի մէջ հաստատած են իրենց վաճառատուներ , այլ նաեւ Բիւրեստի , Սիւրիայի , Սաւսիլայի , Ենիսուայի , Կաստանդնուպօլսոյ , մանաւանդ իգմիրի , (տէսոյի) և Գալաթի մէջ ալ վաճառատուներ ունին :

Անգղիացոց վաճառականները ինչպէս որ ամեն տեղ գլխաւոր վաճառականներ կը համարուին , անոնք ալ Հոնաստանի մէջ առուտուր ընող եւրոպացի վաճառականներուն առաջինը կը սեպուին , որոնք բերել կուտան բամպակեղէններ , երկաթ , խաչվէ , շաքար ևն : Իսկ Գաղղ իայ շատ քիչ առուտուր ունի Հոնաստանի հետ . և Պէլճիգայ ալ տակաւին ուղղակի ապրանք խրկած չէ :

Այսու ամենայնիւ Պէլճիգայի բեւեռը , չուխայ , ապակին , շաքարը գէնքի վերաբերեալ բաները , խաչվէն , հանքային ածուխը , ալուրը կրնան հաւատարիմ Բիւրիայէն ու Գաղղ իայէն ելածներուն . որովհետեւ Պէլճիգայի բեւեռը , չուխայ , ապակին և գէնքերը շատ կը ծախուին Կոստանդնուպօլսոյ մէջ . ու նաեւ զտած շաքարն ալ շատ պատուական ըլլալով ընտիր է քան զուրիշ տեսակները՝ ու Բիւրիայի և Գաղղ իայի աջնիւ տեսակ շաքարներուն կարգը սեպուած է :

Պէլճիգայ դաշնագրութիւն ընելով կառավարութեան հետ , Հոնաստանի մէջ ամենէն էփէի արդ ունեցող աղգին կարգը սեպուած է . և ասկէ ետեւ առուտուր չընելու համար բնաւ պատճառ մը չի կրնար ունենալ : Բսկէ ետեւ Պէլճիգայի նաւերը կրնան յաճախել Բընէլեան բոլոր նաւահանգիստները . դաշնագրութիւն ունենալով ուրիշ տեղութեանց նաւերուն պէս : Հոնաստանի հետ եղած դաշնագրութիւնը ճիշդ ան դաշնագրութեան նման է , որն որ Պէլճիգայի տեղութիւնը հաստատեց Տաճկաստանի , Սարոսենայի և Բոնուզի հետ . և հիմայ կը մնայ միայն աս դաշինքը հաստատել Գաղղ իայի , Բոսթանայի , երկու Սիւրիայի և Էնիսուայի վիճակին հետ , որ ան ատենը Պէլճիգայի նաւերը Բիւրիայ քաղքէն Կոստանդնուպօլիս երթա-

լու որ ըլլան ամեն տեղ կրնող ունիւն ուրիշ յարգ ունեցող տեղութեանց նաւերուն պէս :

Հոնաստանի առուտուրին վրայոք եղած աս երկար ծանօթութիւնը կաւարտեմք նշանակելով որ Հոնաստանի մէջ ամենէն արդեւ մը չի կայ թէ ներս մտած և թէ դուրս ելած վաճառներուն համար . և ասկէ ետեւ ոչ միայն ճարտարամիտ ժողովուրդ մը պիտի ըլլայ , այլ և շատ առաջ պիտի երթան երկրագործութեան մէջ : Էլենացիները մեծ յօժարութեամբ հակամիտեալ են նաւարկութեան գործերու պարապիլ . բայց անոնց նաւերուն չնվաճքը եղևին փայտէն ըլլալով շատ հաստատ չէ , նաւապետները խելացի չըլլալով և հաւատարիմ չըլլալուն համար միայն Բընէլեան նաւահանգիստները նաւարկութիւն կրնան , և հեռու տեղ վաճառք խրկելու համար անոնց նաւերը ապահով չեն սեպուի մինչև որ նաւապետը շատ աղէկ ճանչըւած մարդ չըլլայ , և անոնց նաւերը ապահովելու վարձքն ալ միշտ բարձր է քան թէ ուրիշ աղգի նաւերուն :

Հոնացի նաւերը ըստ մեծի մասին Սոսսաց պաշտպանութեան տակը մտած են որ ապահով նաւարկութիւն ընեն Սև ծովու և Կանուրի նաւահանգիստներուն մէջ :

Հարկուոր կը համարինք ծանուցանել որ՝ Հոնաստան երկու Բարանդինա ունի մէկը Սիրայ և միւսը Էնիսու :

(Բաղրասէն Պէլճիգայի օրագրութենէն :)

ԶԱՄԻՆՈՒՄ

31 Հոկտեմբեր :

Վենայի նամակները՝ որ երկուշաբթի օր աւուր տրիակն շոգենաւով Կոստանդնուպօլիսէն հասան հոս , Բիւրիգայի լուրերը տալով կը ծանուցանեն որ՝ մուսնելու դատապարտուել է Ս . Սաբ-Էօմը , որ շատ ժամանակէ 'ի վեր բանտը դրած էր . բայց դեռ սպանած չէ : Կը հաստատեն թէ անթիւ հետեւները պիտի ունենայ այս երեւի զիպաւած . արդէն անգղիական տեղութեան թղթէ ստակները՝ հաւուրին . 20 վար իջեր են , այս լուրը առնելուն պէս :

Քանի մը նամակներ կը ստուգեն թէ՛ վերջիշեալ դատապարտութեան վճիռը տրուելէն ետքը իսկոյն սպաններ են զՍաբ-Էօմը . բայց այս վերջի լուրը՝ ստոյգ չի կարծուիր : Վերջապէս երբոր գաղղ իական շոգենաւը գալու ըլլայ , որ այսօր կամ վաղը անպատճառ կը համար հոս , ամեն քան տեղօքը կիմանանք , ինչպէս և Բիւրիայի տեղութեան ինչ մոքի վրայ ըլլալն ալ յայտնի կըլլայ : Բաղրաքականութեան քաջահմուտ եղողները կը հաստատեն որ՝ անշուշտ պատերազմ պիտի բացուի մօտեքս Բիւրիայի և Սիւրիայի Կասանդայ մէջ :

Մալգա Բրոնիք անունով օրագրութեան մէջ հետեւեալ լուրը կը կարդանք , ամսուս 14 ին գըրւած :

Աս օրերու շատ նաւեր եկան մեր նաւահանգիստը . այժմ ինք հատ պատերազմական մեծ նաւեր կան , երկու Ֆրէկաթ , երկու պուլի և ութը հատ ալ պատերազմական շոգենաւեր . որ ընդ ամենը

որ ծովեզերայ անտառներուն մէջ գտած էր , ու իր երկաթի գաւազանովը կը սպանար անոր որ հնազանդի :

Վան Բիւրիք մեծ ջանքով աշխատեցաւ այս արջը կրթելու , որուն անունը Զոր դրաւ . և սորվեցուց անոր ծովը նետելու նշան տրւածին պէս . կրթեց նաեւ որ սալ ու իրեն բերել ծովու օրթերը , գրեթէ շնորհէն առէ : Բայց ասով ալ գոհ չեղաւ իր յաջողութեանը վրայ , ուղեց փորձել շանաձուկն ալ հնազանդեցընելու , ու իր մտաքը վրայ հաստատ մնաց ամենէն ականջ չի դնելով թէ՛ նաւապետին և թէ նաւաստեան իրաւներուն :

Մէկ առտու մը երբոր նախաճաշիկ կընէր իր արջուն հետ , ահագին շնձուկ մը տեսնուեցաւ : Վան Բիւրիք իսկոյն իր գաւազանը յափշտակեց , ծովը նետուեցաւ ու սկսեց լողալ դէպի ստակայի ձուկին կողմը : Կաւապարը կեցուց նաւը , ու ամեն նաւաստիք նաւուն վեր գտնուող ժողովուրդն որ գննեն , Վան Բիւրիք իրական ձուկին վրայ գնաց , որն որ իր բերանը առնե-

լով անոր երկաթ գաւազանը՝ քաշեց ու ծով իր թշնամին ջուրին տակը : Փորձ աւելցնելու ետք ար իր գէնքը անոր բերնէն փրցունէ , ուստի ստիպվեցաւ որ թող տայ զանի և ջուրին երեսը կըլէ . շանաձուկն ալ սկսեց նետէն իջնալ : Սիր դիւցաղընը պարսն մը բռնելէն առաջ որ վտանգէն ազատի , տեսաւ որ գաւազնը իրեն մօտիկցեր է , ուրիշ ձամբով չը կրցաւ փախչելու բայց եթէ շուտ մը ծովուն մէջ խորասորցը ըլլալով : Վարձեալ երեցաւ ու բազմաթանկ (գլքըն) մը ուղեց , անոնք ալ նետեցին իսկոյն . կեցաւ քիչ մը հանդարտութեամբ որ վրան յարձակի գաւազնը , ու բազմաթանկ գործիքը ուժով մը կոնակին մոցնելով՝ պարանին ծայրը նետեց նաւուն վրայ , ուսկից կախած էր յիշեալ գործիքը :

(Պատգամը հետեւեալ թիւով :)

21 նաւ կրնէ, ուրիշ նաւերէն չի գատ:

Երեկ չէ առջի օրը հասան հոս՝ Կանթ, Ուրվէնձ և Վանկարտ կողմէ մեծ նաւերը. որոնց երկուքը քոնուզէն եկան:

Գաղղ խացւոց պատերազմական նաւերը մեկնելու են Թուրքիոյ, անգղիացւոց նաւերէն քանի մը ժամ առաջ, և միայն մէկ պուրթ Եր Թուրքիոյ են հոն:

Մեծապատիւ Սաւալանեան Գաւթի աղան, երկուշաբթի օրը Կոստանդնուպօլիսէն հասաւ հոս աւրստրիական շոգէնաւով: Յիշեալ աղանականքը երկուշաբթի չափ իր հայրենիքը մնալէն ետեւ, վերստին նոյն մայրաքաղաքը պիտի դառնայ:

Սօրուք ածիւնուն փեսայ:

Քիւմպէլ անուն անգղիացի մը հաշիւ քրտ, որ մէկ մարդ մը Թէ որ 70 տարի ապրի ու ամեն օր մօրուքը ածիւն, ինչպէս որ անգղիացւոց սովորութիւնն է, բոլոր կենացը մէջ կը կորսնցնուէ եւ Թը լեզու սորվելու համար հարկաւոր ժամանակը:

Պարոն Պրոնէլ Լ'նգղիայի Թամիձ գետին տաւ կը եղած ճամբային ճարտարապետը, երկաթի ճամբայէն իննըսուն վայրկեանի մէջ Լ'օնուայէն Պիլքինկամ գալիս է. որուն երկայնութիւնը 120 միլոն է. ըսել է որ մէկ ժամի մէջ 80 միլոն ճամբայ է ըրեր. բայց հետը ուրիշ բեւ կըրտ սայլեր չի կայ եղեր, ու կըսել Թէ առ վտանգաւոր և զարմանալի փորձին համար գրաւ զրկեր է:

Նէվթոն անուն անգղիացի հռչակաւոր փիլիսոփային մէկ աւելան՝ 1816 ին ծախու առաւ Լ'օրտ Շիւքրթէնպըրկ եօթը հարիւր երեսուն լիբէ ըս. Թէւլին հատուցանելով:

Թուրքի օրագրութեան մէջ կը կարգանք որ հետեւալ պատերազմական նաւերը՝ Լասիւս անունով զաղղ խացի ծովապետին հրամանին տակ, այս կողմերը պիտի գան մօտերս:

Լէնֆլէթսիւրլ	90	Թնգանթով
Սանդի-Վէդրի	84	"
Մինէրվ	60	"
Կլաու	52	"
Լ'մայիւսթաու	32	"
Գօնալին	32	"
Ֆլէշ	10	"
Պուկէնվիլ	10	"
Մէզանթ	6	"
Լ'շրոն (շոգէնաւ)	.	.

Լ'մայիւսթաու անունով նաւը Լ'սորեստանի կողմէ հիմակ ու Վիշն ալ Կոստանդնուպօլիս է:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստիս, 31 Հոկտեմբեր:

Քաղաքիս առուտուրին Թէպետ և երեւելի փոփոխութիւն մը չեղաւ տասնըհինգ օրվան մէջ, բայց և այնպէս քիչ շատ գործառնութիւններ կըլլան:

Գրիթէ ամեն օր:

Բամպակ: Գուրսերէն շարունակաբար կուգայ ու գնոյ առնող պակաս չէ. քանի մը մաս Բըքալաձի տեսակ ծախվեցաւ, ապրանքը չեկած, 232-235 զուռուշ խանթարը: Թէ որ Լ'նգղիայի՝ Միացեալ Նահանգաց հետ պատերազմի լուրերը հաստատուին, անշուշտ առ օրվան գիները ալ աւելի կը բարձրանան:

Մետաքս: Պրոսայինը գրեթէ մի և նոյն վիճակի մէջ է. երկան խալպան՝ 250 զուռուշ, ու կարձ խալպան՝ 268, Թէֆէն: Պարեամպօլուի մետաքսը Թուլ է. առ օրվան արժողութիւնը 126-127 զուռուշ է օխան:

Տորան: Պախըրու ապրանքը միշտ կուգի ու 250 զուռուշ զիւրավաճառ է լաւ տեսակը: Բարամաններ՝ քիչ մը Թուլ է. բայց և այնպէս 225-235 զուռուշ ըստ տեսակին կը վաճառվի:

Նէհրի: Լ'նշարժութեան մէջ է. Թէպետեւ սկիզբը խիստ քիչ ապրանք կայ ըսին, բայց կը նային որ անպակաս ճէհրիկուգայ Թէ Կիսարիայէն և Թէ Կաղատիայէն. առ օրվան արժողութիւնը 31-32 զուռուշ է օխան: Իսկիլիպը՝ 18-32 զուռուշ է ըստ տեսակին:

Եղան մորթ: Միշտ կուգի. լաւ ապրանքը՝ 6-6 1/2 օխան զիւրավաճառ է:

Սակամանի: Թուլ է, Թէպետեւ առաջին տեսակ ապրանք քիչ կայ. հիմակվան գիները անուշով միայն են. վարնոյը՝ 160-180. խիստ լաւ տեսակը՝ 230-240:

Բուրդ: Լ'նշարժութեան մէջ է. շատ ապրանք կայ քաղաքիս մէջը ու գնոյ առնող քիչ է. առ օրվան արժողութիւնը 180-200 ըստ տեսակին:

Լ'ֆիթ: Թուլ է. առ օրվան արժողութիւնը 73 զուռուշ է չէքին:

Սուսու: Կուգի. 57-58 զուռուշ քիչէն զիւրավաճառ է, ապրանքը նաւուն մէջը առանդելու պայմանով (Ֆուանքապօրու):

Խաճկէ: Լ'մերիգայի պատերազմին լուրերուն վրայ՝ ապրանք ունեցողները չեն ուզեր վաճառել: Լ'ս օրվան արժողութիւնը 630-660. ըստ տեսակին:

Հաքար: Կիւրավաճառ է. երկրորդ տեսակը 180-200 զուռուշ. առաջին տեսակը՝ 230-240:

ՓՈՒԼՆԵԿՈՒԹԻԻՆԻՐ

ՊՕԼԻՍ

28 Հոկտեմբեր:

Լ'օնուա	113-113 3/4
()տէսա	.
Նէնօլա	.
Սեննա	470-473
Թրեստ	469-470
Փարէզ	.
Մարսիլիա	178-179

ՕՄԻՌՆԵԼ

27-28 Հոկտեմբեր:

Լ'օնուա	112
Մարսիլիա	175 3/4-176

Փարէզ	.
Սեննա	.
Թրեստ	457-460
Լ'իօրնօ	.
Լ'մարտամ	.
Կոստանդնուպօլիս	հարիւրին

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Պ. Օտքարիս Լ'ամպիսի, նախկին ուսուցիչը, յուշարէն լեզուի սուրբ Ստրոպեան վարժարանին, բանասիրական տեսակ մը տպել կուտայ ամիսը անգամ մը՝ յունարէն հասարակ լեզուաւ, բայց ընտիր ոճով պըրլած, որու մէջ զանազան հարկաւոր գիտելիքներ կան: Ուստի կը յուսանք անշուշտ որ յոյն զարգացեալ տեղեկութիւն ունեցող հայազգի ուսումնականները կը հաճին յիշեալ աշխատասիրութեանը ստորագրելու, ուսկից շատ մեծ օգուտներ կրնան քաղել:

Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ Խիւրիու համար 30 զուռուշ է. ուրիշ քաղաքներունը՝ 40:

Խիւրի Տէվրիշ օղու խանին մէջը վարժարան մը բացվի է, ուր տեղ գաղղիական ու խալպական լեզուներուն համար, ու կ'ընտրուին վաճառականութեան արհեստին, և Թուրքանութեան դաս կը տրվի. տո գիտութիւններուն վարժապետը յարգի Լ'օսմիս Թէլաթիօնիս է: Կաւ հեղինական ու պարզ յօշոտկան լեզուն համար յատուկ դասասու կայ, որնոր յարգի Պօթիօս Բեթրատին է, աշակերտ հանգուցեալ բարեհաշիկ Լ'վրամին: Ուստի ո'վ որ կուզէ կրնայ յիշեալ յիշեալ խանը, ու վարժապետներուն իրենց հետ խօսակցել ամառկանի համար. որն որ կը կարծենք Թէ չափաւոր ըլլայ պիտի:

ԱՐՇԱՆՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ. ԸՄ Օգոստիսը շարաթը անգամ մը կը տրվի:

Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ 120 զուռուշ է, կանխիկ. ու որ ուզէ կրնայ ստորագրվի:

Խիւրի՝ օրագրութեան տպարանը:

Պօլիս՝ Սէզըր խանը Խիւրիցի Սաւալանեան Գաւթի աղային գրատունը:

Պուրսա՝ Բապաքճեան Սատթէոս ու Գրիգոր աղայից մաղազան:

Լ'շէքսանդրիա՝ Լ'շալանեան՝ Կարապետ աղային մաղազան:

Հոպպէ (Լաֆա) մեծապատիւ Սուրստ աղային գրատունը:

Թրեստ՝ Լ'բելեան Գրիգոր աղային գրատունը:

Լ'րոլուս՝ Հակոբճեանեան աղայ Սարգսին մաղազան:

Լ'ին՝ Բարիկեանց հարութիւն աղային մաղազան:

Տիարպէրի՝ Պարօն Կամիանոսին մաղազան:

Լաշ՝ Պըլքըլեան աղայ եղբարց մաղազան:

Պաղատա՝ Լ'նգղիոյ առաջին Թարգման աղայ Խոսէիկին տունը:

Կաւրէթ՝ Լ'վանեան Կաղարեանց հակար աղային վաճառատունը:

Պոմպա՝ յարգի պարոնաց Լ'ղանուր որդւոց և ընկերաց վաճառատունը:

Ո'վ որ ուզէ կրնայ մասնաւոր բան մը տպել տալ Լ'շալայի Լ'արատեանին մէջ՝ 40 փարայ, հատուցանելով աշմէն մէկ տողին համար. Թէ որ տրվիլու բանը արժանաւոր համարի օրագրութեան վերատեսուչը: